

Є.М. Данкевич, д-р екон. наук

Інститут сільського господарства Полісся НААН України

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Дослідження соціально-економічних проблем розвитку сільських територій та соціально-психологічних аспектів сприйняття перетворень і гармонізації на цій основі взаємовідносин між суб'єктами аграрного ринку є важливим завданням економічної науки. Ефективне ведення виробництва неможливе без вирішення соціальних питань, ліквідації соціальної напруги та встановлення партнерських відносин між товаровиробниками та територіями у межах яких вони ведуть виробництво [8]. Розвиток економіки сільського господарства значною мірою визначатиметься рівнем науково-практичного опрацювання соціальних аспектів трансформації сільськогосподарського виробництва.

У сучасних умовах господарювання погіршується матеріальне забезпечення сільського населення, загрозливою є перспектива збереження трудового й особливо професійно-кваліфікаційного потенціалу жителів сільської місцевості як регіону, покликаною виконувати широкий спектр відтворювальних функцій у масштабах суспільства – виробничих, репродуктивних, соціально-культурних та природоохоронних [5, 7].

Розвиток інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки розкриває нові можливості як для селян, так і для органів місцевої влади, створює передумови для призупинення занепаду соціальної сфери села, зниження інтенсивності процесу депопуляції сільського населення, сприяє зростанню сільськогосподарського виробництва, підвищенню зайнятості населення [1,2]. Міжгалузєва інтеграція є моделлю виходу сільських територій із кризи за рахунок запровадження замкнутого циклу виробництва продукції, випуску конкурентоспроможних товарів, ефективного застосування нових сільськогосподарських машин, матеріальних ресурсів, технологічних систем, розвитку інфраструктури аграрного ринку, раціонального використання земель, впровадження ресурсозберігаючих та відновлювальних технологій у господарську діяльність товаровиробників. Однак наразі багато товаровиробників орієнтуються на короткострокову перспективу не приділяючи достатньої уваги розвитку соціальної сфери та створенню відповідних умов для

відродження сільських територій, у межах яких вони ведуть господарську діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження соціально-економічних проблем розвитку інтегрованих формувань знайшли своє відображення у працях: І.І. Лукінова, С.І. Дем'яненко, В.Г. Андрійчука, О.М. Онищенко, В.В. Юрчишина, О.А. Бугуцького, Й.С. Завадського, І.В. Прокопи, Є.І. Ходаківського та інших вчених. Відзначаючи цінність результатів досліджень науковців, необхідно відмітити, що не всі теоретичні розробки знаходять застосування на практиці, про що свідчить сучасний стан розвитку сільськогосподарського виробництва. Занепад сільських територій потребує поглибленого вивчення даних проблем з метою розробки та реалізації програм з підвищення добробуту сільського населення, створення нових робочих місць.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз соціальної спрямованості діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах міжгалузевої інтеграції та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку зайнятості в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу досліджень. Серед факторів, що перешкоджають інвестуванню у розвиток сільських територій, виділяють: низький рівень розвитку ринкової структури, недосконалість місцевих ринків, відсутність сільськогосподарських кооперативів та заготівельних пунктів, недостатня купівельна спроможність селян [6]. Відновлення зайнятості у сільській місцевості можливе за рахунок розвитку міжгалузевої інтеграції [3]. При цьому, об'єднання підприємств різних галузей, запровадження замкнутого циклу виробництва продукції та залучення інвестиційних коштів вимагає залучення кваліфікованих спеціалістів і працівників.

Накопичення матеріальних, енергетичних, фінансових та трудових ресурсів в інтегрованих структурах створює належний соціальний клімат для реалізації інноваційних проектів, покращення внутрішніх взаємозв'язків між учасниками інтеграційного процесу, зумовлює зацікавленість у розвитку соціальної сфери для власних працівників. За даними досліджень, рівень рентабельності виробництва в інтегрованих формуваннях складає 39,5 %, що у 2 рази більше проти показників сільськогосподарських підприємств (табл. 1). На 1 га с. –г. угідь отримано понад 3 тис. грн прибутку, що більше у 4 рази. За рахунок модернізації виробництва у них значно вищі показники продуктивності праці та соціального забезпечення персоналу.

1. Економічна ефективність господарської діяльності інтегрованих формувань

Показник	Інтегровані формування		Сільськогосподарські підприємства України	
	2006 р.	2014 р.	2006 р.	2014 р.
Припадає с.-г. угідь на одного працівника, га	17,7	42,7	22,3	37,2
Виручка від реалізації продукції (товарів, послуг) на 1 га, тис. грн	3,4	11,2	1,8	5,3
Вироблено продукції (товарів, робіт, послуг) одним працівником, тис. грн	57,3	434,5	32,9	156,7
Рівень рентабельності, %	22,7	39,5	9,7	17,1
Отримано прибутку на одного працівника, тис. грн	10,1	98,4	2,9	25,6
Отримано прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн	582,4	3123,8	141,4	774,2

Джерело: розраховано на основі [4,9].

Як приклад, соціальної спрямованості господарювання аграрних підприємств в умовах міжгалузевої інтеграції, розглянемо діяльність ТОВ “Сігнет-Центр”, ТОВ СП “Нібулон” та ТОВ “А.Т.К.” Житомирської області (табл. 2). Завдяки компетентності менеджерів та спеціалістів, умінню бачити перспективу розвитку, із самого початку діяльності інтегровані формування беруть напрям на об’єднання з промисловими підприємствами та власну переробку більшості видів виробленої продукції. Дані заходи дозволяють підвищувати економічну стійкість підприємств та вирішувати значний спектр соціальних проблем сільських територій.

ТОВ “Сігнет-Центр” позиціонує принципово нову форму та стиль господарювання, що ґрунтується на ринкових принципах, є каталізатором активізації економічних процесів у сільськогосподарському й промисловому виробництвах та розвитку сільських територій. Підприємства, що входять до інтегрованого об’єднання, надають значну допомогу школам для забезпечення харчування дітей та матеріальну підтримку. Працівникам виділяють санаторно-курортні путівки та грошову допомогу для покращення здоров’я. Не залишаються поза увагою й місцеві

ветерани війни та праці, які також одержують матеріальну допомогу. Інтегроване формування власним коштом навчає спеціалістів, є учасником багатьох сільськогосподарських виставок в Україні та за її межами. При цьому, соціальні фактори діяльності інтегрованих компаній пов’язані з намірами довготермінового господарювання та створення замкнутого циклу виробництва продукції на сільських територіях.

2. Соціальні стандарти діяльності інтегрованих формувань

Назва	Реалізовані соціальні проекти
ТОВ “Сігнет-Центр”	Інтегроване об’єднання здійснює переробку більшості видів виробленої продукції з метою задоволення потреб працівників та жителів регіону. Активно вирішує соціальні проблеми, виділяючи значні суми коштів на утримання та нове будівництво об’єктів інфраструктури населених пунктів. На території інтегрованого формування діють 11 шкіл, 6 культурних закладів, 10 ФАПів, 6 дитячих садочків, 14 їдалень, з них 12 – безпосередньо на виробничих ділянках, та інші заклади, що надають послуги мешканцям сіл. Побудовано 25 км доріг із твердим покриттям, 40 км підвідних газопроводів і 25 км водогінної мережі. Збудовано понад 100 квартир для спеціалістів і працівників. Значна увага приділяється будівництву виробничих приміщень, зокрема: майстерень і тваринницьких ферм, закупівлі сучасної сільськогосподарської техніки.
ТОВ СП “Нібулон”	Щорічно інтегроване формування вкладає близько 15 млн грн на реалізацію соціальних проектів, спрямованих на оснащення медичних установ сучасним обладнанням, переоснащення шкіл, розвиток інфраструктури, підтримку спорту. Значні кошти спрямовуються на навчання та перепідготовку молодих спеціалістів, забезпечення їх житлом. Значні суми коштів спрямовуються на утримання та нове будівництво об’єктів інфраструктури в населених пунктах, де проживають робітники виробничих підрозділів, які входять до складу інтегрованого формування.
ТОВ “А.Т.К.”	Інтегроване об’єднання сприяє вирішенню найбільш актуальних питань у сфері освіти, медицини, духовності, благоустрою. З місцевими громадами заключено угоди про соціальне партнерство, в межах яких виділяється до 1 млн грн на задоволення соціальних потреб населених пунктів. Компанія надає підтримку ініціатив територіальних програм, з метою вирішення наявних соціальних потреб сільських територій.

Джерело: власні розрахунки.

Інтегровані формування не лише підтримують соціальну інфраструктуру, що склалася довкола підприємств, а й реалізують програми, спрямовані на розвиток корпоративної солідарності співробітників, підвищення рівня їх соціальної захищеності, створення умов для всестороннього розвитку працівників. Витрати на соціальну сферу у більшості випадків компенсуються за рахунок підвищення продуктивності праці, пов'язаної з усвідомленням працівниками відповідальності перед колективом, надбанням нових трудових навиків, упевненістю в завтрашньому дні [10].

Розвиток інтегрованих формувань розкриває нові можливості для селян і органів місцевого самоврядування, створює передумови для накопичення ресурсів з метою відтворення соціальної інфраструктури сільських територій, підвищення престижності сільськогосподарської праці, створенню нових робочих місць, поліпшення демографічної ситуації, підвищення ефективності та зростання масштабів агропромислового виробництва. Реалізація стратегії соціально-орієнтованого виробництва дозволить налагодити відтворювальні процеси в економіці та забезпечити добробут населення сільських територій.

Висновки. Відродження сільських територій та вирішення соціально-економічних питань в умовах ринкової економіки можливе тільки за умови зміни селянського укладу життя та виробничих відносин на селі, які мають бути спрямовані на формування працівника, зацікавленого у результатах своєї праці. Такі заходи повинні наблизити можливості сільського населення до міського у забезпеченні належною роботою, рівнем дохідності, належними побутовими та соціально-культурними послугами. Формування інтегрованих структур і розвиток агропромислового виробництва на цій основі є одним із основних чинників, які визначають рівень розвитку соціальної сфери села та соціальний добробут селян.

Подальший розвиток аграрного сектору економіки, на основі інтегрування виробничих процесів між підприємствами різних галузей, у довгостроковій перспективі буде основним чинником, який визначатиме добробут та відродження соціальної сфери сільських територій. Від їх розвитку залежатиме забезпечення сільського та міського населення матеріальними благами, зокрема продуктами першої необхідності, промисловими товарами й різносторонніми послугами, що відповідатимуть потребам та інтересам людини.

Бібліографічний список: 1. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні / О. Бородіна // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 25–29.

2. Власов В.І. Підтримка сільгоспвиробників у зарубіжних країнах / В.І. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 22–26. 3. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk?tid> 4. Дослідження УКАБ 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agribusiness.kiev.ua/u> 5. Іванюта В.Ф. Методологічні підходи до подолання бідності сільського населення / В.Ф. Іванюта // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 41–43. 6. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західного регіону України / редкол.: В.М. Зубець (голова) та ін. – К.: Аграрна наука, 2010. – 944 с. 7. Онегіна В. Зміна аграрної парадигми та державна аграрна політика у розвинутих країнах / В. Онегіна // Економіка України – № 11. – 2010. – С. 62–72. 8. Роль соціального капіталу та локальних ініціатив у забезпеченні сільського розвитку. Доповіді Міжнародного симпозіуму (16–18 травня 2007 р., м. Житомир.) – 2007. – 354 с. 9. Статистичний бюлетень Державного комітету статистики України “Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2006, 2013 та 2014 рр.” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua 10. Титарчук І.М. Аналіз та оцінка ефективності державної підтримки сільського господарства / І.М. Титарчук // Сталий розвиток економіки: [всеукр. наук.-вир. журнал] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc...1/197.pdf.

Данкевич Е.М. Социальная составляющая интеграционного процесса в аграрном секторе экономики. В статье освещены предложения относительно перспектив дальнейшего развития интегрированных структур, которые формируют единую технологическую цепь по производству сырья и реализации готовой продукции, способствуя при этом развитию сельских территорий. Обосновано, что стратегическое развитие аграрного сектора экономики, на основе интегрирования производственных процессов, в долгосрочной перспективе будет основным фактором, который будет определять благосостояние и возрождение социальной сферы сельских территорий. От их развития зависит обеспечение сельского и городского населения продовольствием, материальными благами, промышленными товарами и разносторонними услугами, соответствующими потребностям и интересам человека. Выводы и предложения, содержащиеся в статье, имеют практическое значение и могут быть использованы для разработки и обоснования государственных стратегий развития социальной сферы сельских территорий.

Dankevych Ie. Social compound of integration processes in agrarian sector of economy. The article provides suggestions for future development of integrated structures that form one process for the production of raw materials and finished products, thus contributing to rural development. Proved that the strategic development of the agricultural sector, based on the integration of production processes in the long run will be the main factor that will determine the well-being and social revival of rural areas. Their development will depend provision of rural and urban population with food, material goods, industrial goods and scalene services that meet the needs and interests of the individual. Conclusions and proposals contained in the article are of practical value and can be used to develop and justify public policies social development of rural areas.